

Զ Ր Ի

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԳՐԱՎՈՐ
ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ
ՆՈՐՄԱՆԵՐԸ

1-10-ԲԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

371.2

Հ-28

ԼՈՒՍԶՐԱՏ

ԾՐԵՎԱՆ

1940

1 MAR 2010

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏ

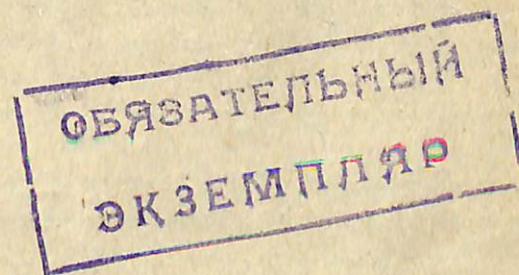
371.2

2-28

148

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԳՐԱՎՈՐ
ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ
ՆՈՐՄԱՆԵՐԸ

1—10-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

ԼՈՒՍՀՐԱՏ

ԵՐԵՎԱՆ

1940

Հայոց լեզվի գրավոր աշխատանքների գնահատման նորմաները կազմել է Հայկական ՍՍՌ-ի Ուսուցչիների կատարելագործման Գիտական-Մանկավարժական ինստիտուտը:

ԼԺԿ-ի ուսումնա-մեթոդական խորհուրդը ավել է իր հավանությունը:

Հաստատել է ՀՍՍՌ Լուսժողովրդապետի կողմից 1940 թ. հոկտեմբերի 9-ին:

996
41

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԳՐԱՎՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՆՈՐՄԱՆԵՐԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

ՍՍՌ-Ժողովրդականության և Համ. Կ(Բ)Պ Կենտկոմի 1935 թ. սեպտեմբերի 3-ի որոշումը հրահանգում է. «ՍՍՌ-Ժողովրդականության մասնակցությունը նորմաներ՝ այն հաշվով, որ գիտելիքների մեկնություն մակարդակը նույն ձևով գնահատվի բոլոր դպրոցներում»:

Գնահատման միասնական նորմաների կիրառումը պետք է նպաստի հայոց լեզվի ավանդման որակը բարձրացնելուն և մտցնի միատեսակություն՝ գրավոր աշխատանքների վերաբերյալ առաջադրվելիք պահանջների մեջ:

Միասնական նորմաները հանդիսանալու են միայն ընդհանուր հիմք աշակերտի առաջադիմություն գնահատման գործում և ուսուցչին չեն ազատում յուրաքանչյուր աշակերտի դրավոր աշխատանքը գնահատելիս անհատական մոտեցում ցուցաբերելու պարտականությունից: Աշակերտի դրավոր աշխատանքը գնահատելիս ուսուցչի պարտավոր է հաշվի առնել ոչ միայն կատարված սխալների քանակը, այլև ընդունված. նա պետք է վերցնի դրավոր աշխատանքն ամբողջությամբ՝ իր բոլոր կողմերով:

Եթե կատարված սխալն ապացուցում է, որ աշակերտը չի յուրացրել ուղղադրական ընդհանուր ընդունված կրող մի կանոն, մի ամբողջ շարք բառերի ուղղադրությունը, ապա ուսուցչին ավելի խիստ մոտեցում է ունենալու, քան՝ երբ սխալը ցույց է տալիս միայն տվյալ բառի կամ սահմանափակ թվով բառերի գրությունը չիմանալը: Այսպես, եթե աշակերտը գրել է «ակումբ», ապա պարզ է, որ նա չգիտե միայն այդ բառի գրությունը. բայց եթե գրել է «նստարաններ», ապա այդ ապացույց է, որ նա չի յուրացրել ուղղադրական մի այնպիսի կանոն, որի տակ մտնում են բազմաթիվ բառեր: Հասկանալի է, որ այս երկու սխալները հավասարազոր չեն և արժանի են տարբեր վերաբերմունքի:

Նույն ձևով՝ կատարված սխալների ուղղադրական տարբեր

կանոններին վերաբերվելը ապացույց է աշակերտի ձեռք բերած գիտելիքների անկայուն լինելուն, ինչպես որ կատարած սխալների մի տիպին պատկանելը ցույց է տալիս աշակերտի գիտելիքների մասնակի թերությունը:

Բացարձակ վերիպումը, ավելի ու պակաս տառ գրելը, ջրնջումները և այլն, չպիտի ազդեն գնահատականի վրա, եթե որոշակիորեն պատահական բնույթ են կրում, եզակի են. իսկ եթե դրանք կրկնվում և ընդհանուր բնույթ են կրում, ապա անշուշտ իջեցնում են գնահատականը:

Այս դրությունը իրավունք չի տալիս դատաւորին՝ ցանկացած ժամանակ սխալը հաշվել վերիպում և բարձր գնահատական նշանակել. այդպես կարելի է վարվել միայն՝ եթե սխալի վերիպման բնույթ կրելն ակնհայտ է:

Հատկապես ավելի կարևոր է շարադրության սխալների ուշադիր ուսումնասիրությունը և մանրակրկիտ վերլուծումը, քանի որ դրավոր աշխատանքի այդ տիպը կապված է մի շարք յուրահատուկ սխալների հետ, իսկ բոլոր այդպիսի սխալները նախատեսել հնարավոր չէ:

Բոլոր այն դեպքերում, երբ կատարված սխալները «նորմաներով» նախատեսված չեն, պետք է ելնել այնտեղ արված ընդհանուր դրույթներից, կամ կոնկրետ գնահատականների համար («լավ», «միջակ» և այլն) սահմանված նորմաների մանրակրկիտ անալիզից:

Այսպիսով նորմաները տալիս են որոշակի ցուցմունքներ միայն ընդհանուր բնույթ կրող, հաճախակի կատարվող սխալների վերաբերյալ: Մասնակի, չնախատեսված դեպքերում ուսուցիչն ինքը պիտի կարողանա ելք գտնել՝ մնալով սակայն «նորմաներով» նախատեսված գնահատման սկզբունքների սահմաններում:

1-4- Ր Գ Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն

Ուղղագրության ուսուցման և գրավոր խոսքի զարգացման համար դպրոցում գործադրվում են գրավոր աշխատանքի բազմաթիվ տեսակներ: Բոլոր տեսակի գրավոր աշխատանքները հիմնականում ունենում են երկու բնույթ՝ ուսուցողական և ստուգողական: Ուսուցողական նպատակ հետապնդող գրավոր աշխատանքների ժամանակ ուսուցիչն աշխատում է ամեն կերպ կանխել հավանական սխալները, զբաղվելով ձեռք է առնում բոլոր

հնարավոր միջոցները, նույնիսկ զրոտախտակին գրում է դժվար գրություն ունեցող բառերը, օգնության է հասնում դժվարացող աշակերտին, պատասխանում է սովորողների հարցումներին և այլն: Մինչդեռ ստուգողական բնույթ կրող աշխատանքների ժամանակ դատաւորն ճգնում է, որքան կարելի է, աշակերտի յուրացման ճշգրիտ պատկերն ստանալ և ոչ միայն չի օգնում աշակերտին գրելու ժամանակ, այլև միջոցներ է ձեռք առնում, որ նա ուրիշ ոչ մի տեղից օգնություն չստանա և գրի միայն սեփական ուժերով:

Անվիճելի է, որ պետք է գնահատվեն աշակերտի կատարած բոլոր աշխատանքները. բայց ակներև է նաև, որ ստուգողական և ուսուցողական աշխատանքները գնահատելիս միեւնոյն չափանիշով մոտենալ հնարավոր չէ:

Քանի որ ուսուցողական տիպի գրավորների ժամանակ մենք աշխատում ենք ամեն կերպ օգնել աշակերտին և կանխել հավանական սխալները, ապա գնահատելիս էլ անհամեմատ ավելի խիստ մոտեցում պիտի ցուցաբերենք, քան ստուգողական աշխատանքների ժամանակ, երբ աշակերտն ապավինում է միայն իր ուժերին և ոչ մի տեղից օգնություն չի ստանում:

Ստորև տրվող գնահատականները վերաբերում են ստուգողական բնույթի գրավոր աշխատանքներին, երբ ուսուցիչն առանց կանխապես վերլուծելու տեքստը, առանց հազթահարելու դժվարությունները, առանց կանխիչ միջոցների դիմելու աշխատում է ստուգել իր սովորեցրած և աշակերտների կողմից արդեն մարսված ունակությունները յուրացման աստիճանը:

1. ԱՐՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԳՐԱՏԱԽԱՏԱԿԻՑ ԵՎ ԳՐԴԻՑ

1. Արտագրությունը կարելի է կատարել թե՛ գրատախտակից, թե՛ գրքից: Գրաճանաչության սկզբնական շրջանում գերադասելի է արտագրությունը գրատախտակից:

2. Արտագրության տեքստը պիտի կազմված լինի կարճ նախադասություններից՝ առաջին դասարանում 4—5, երկրորդ դասարանում՝ 6—8 բառից:

3. Արտագրության տեքստը պիտի լինի նկարագրական կամ պատմողական բնույթի կապակցված մի հատված, կամ կազմված լինի առանձին նախադասություններից:

Տեքստի մեջ եղած բոլոր բառերը, ինչպես և ամբողջ բովանդակությունը պիտի հասկանալի լինեն աշակերտներին:

2. Թ Ե Լ Ա Դ Բ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

1. Թեկադրության ծավալը 1—4-րդ դասարաններում նույնն է, ինչ արտագրությանը, այսինքն՝ առաջին դասարանում 10—20 բառ, երկրորդ դասարանում՝ մինչև 45 բառ, երրորդ դասարանում՝ մինչև 60—65 բառ, չորրորդ դասարանում՝ մինչև 85—90 բառ: Բառերի քանակն ավելացվում է աստիճանաբար, ոչ միանգամից, այնպես, որ երրորդ քառորդի վերջում արդեն աշակերտները թեկադրություն գրեն իրենց դասարանի համար սահմանված ծավալով:

2. Թեկադրության տեքստը պետք է բավարար չափով հագեցված լինի սովորած ուղղագրական կանոններին վերաբերող գրություններով:

1-ին և 2-րդ դասարաններում տեքստի բառերի մոտավորապես 40%-ը պիտի ուղղագրական տեսակետից որոշ դժվարություն ներկայացնի, իսկ 3-րդ և 4-րդ դասարաններում՝ 50 %-ը:

Տեքստի նախադասությունները երկարաշունչ և խճողված չպիտի լինեն: Պիտի աշխատել, որ նախադասությունները բաղկացած լինեն մոտավորապես 4—5 բառից՝ 1-ին դասարանում, 6—8 բառից՝ 2-րդ, 8—12 բառից՝ 3-րդ և 4-րդ դասարաններում:

3. Որպես թեկադրության տեքստ կարելի է վերցնել պատմողական ու նկարագրական բնույթ ունեցող ամբողջական հատվածներ, բայց տեքստը կարելի է կազմել նաև առանձին-առանձին նախադասություններից, որոնք, սակայն, խմբված պիտի լինեն որոշ թեմայի շուրջը: Տեքստի թե բովանդակությունը, թե բառերը հասկանալի պիտի լինեն աշակերտներին:

4. Նախադասությունների կառուցվածքը և ուղղագրական դժվարությունները պիտի համապատասխանեն տվյալ դասարանի ծրագրին:

Համաձայն ծրագրի, առանձին դասարանների թեկադրության տեքստերն իրենց մեջ պետք է պարունակեն հետևյալ դրժվարությունները. 1-ին դասարանում՝ մեծատառի գործածությունը նախադասության սկզբում և հատուկ անունների մեջ, երկրորդ դասարանում ավելացվում են երկհնչյունների (յա, յո, յու, այ, ոյ, ույ, իա, իո, իու), «յ» ձայնակապի և «ը» ձայնավորի ուղղագրությունը, գրությամբ և արտասանությամբ տարբերվող բառերի ուղղագրությունը (բ—փ, գ—ք, գ—թ), երրորդ դասարանում կրկնվում են առաջին և երկրորդ

դասարաններում անցած նյութը և ավելացվում գրությամբ և արտասանությամբ տարբերվող բառերի ուղղագրությունը (ծ—ց, ջ—չ, դ—խ, բ—ռ), «ը»-ից հետո չարտասանվող «հ»-ի ուղղագրությունը, «ը» ձայնավորը բառասկզբում և «զզ», «ոտ», «զբ», «շտ», «սկ», «սք», «սթ», «սփ» երկբաղաձայններից առաջ և այլն:

Չորրորդ դասարանում կրկնվում և խորացվում են առաջին, երկրորդ, երրորդ դասարաններում անցած վերոհիշյալ ուղղագրական կանոնները և ավելացվում այն ուղղագրական կանոնները, որ ծրագրով նախատեսված են այդ դասարանում:

5. Ուսուցիչը պիտի թեկադրի գրական հիշատարտասանությամբ, առանց հուշողականության և աղավաղումների: Սկզբում կարգում է ամբողջ տեքստը, ապա թեկադրում նախադասություն առ նախադասություն: Նախադասությունը երկար լինելու դեպքում կարելի է մասնատել և մաս-մաս թեկադրել: Յուրաքանչյուր նախադասություն կամ բառախումբ պետք է կրկնել 1—2, բացառիկ դեպքերում 3 անգամ: Երկար նախադասության մասերը (բառախմբերը) գրելուց հետո նախադասությունն սկզբից մինչև վերջ նորից կարդացվում է: Թեկադրությունը գրել-վերջացնելուց հետո ուսուցիչը մեկ անգամ ևս կարդում է տեքստը, որի ընթացքում աշակերտներն ստուգում են աշխատանքը և հանձնում ուսուցչին:

Ս Խ Ա Ն Ն Ե Ր Ի Հ Ա Շ Վ Ա Ռ Ո Ւ Մ Ը

1. Սխալ համարվում է ընդունված գրության յուրաքանչյուր խախտում, որ վերաբերում է տվյալ դասարանում կամ նախորդ դասարաններում սովորած ուղղագրական կանոններին:

2. Տողադարձի, մեծատառի, ավելորդ տառ գրելու, տառ բաց թողնելու, բառերը միացնելու, բառի մասերն անջատ գրելու, բառն աղավաղելու բոլոր դեպքերը հաշվի ենք առնում որպես տառասխալ:

3. Տվյալ կամ նախորդ դասարաններում անցած և յուրացված կետադրական կանոնների խախտման բոլոր դեպքերը հաշվի ենք առնում որպես սխալ:

4. Միևնույն սխալի մի քանի կրկնությունը համարում ենք մեկ սխալ (3 անգամ գրել է մարդիկ, համարում ենք մեկ սխալ):

5. Եթե միևնույն բառը մի քանի անգամ գրվել է ուղիղ, մի քանի անգամ սխալ, հաշվի ենք առնում որպես մի սխալ:

6. Տարբեր բառերի մեջ կատարած համանման սխալներից

յուրաքանչյուրը համարվում է առանձին մաս (մարք, խմոր, կարքալ և այլն):

7. Մեկ տառն ուրիշով փոխարինելը, տառի կամ բառեր բացթողնելը առաջին և 2-րդ դասարաններում համարվում են սխալ, իսկ 3-րդ և 4-րդ դասարաններում այդպիսի սխալը, չի ազդում գնահատականի վրա այն դեպքում, եթե գրավոր աշխատանքի մեջ այն տեղի է ունեցել մեկ անգամ և որոշակիորեն կրում է վերլուծման բնույթ:

8. Եթե աշակերտը միևնույն բառի մեջ կատարել է մի քանի սխալ, և այդ սխալները կապված են ուղղագրական տարբեր կանոնների հետ, ապա այդ սխալները պիտի ընդունել որպես առանձին սխալներ: Օրինակ, ասենք, աշակերտը «միատեսակ» բառը տողադարձ է արել և գրել է «միյատ-եսակ»: Ուսուցիչն այստեղ կատարած երկու սխալն էլ պետք է հաշվի առնի, որովհետև աշակերտն ապացուցել է, որ չգիտե տողադարձի կանոնը և «յ» ձայնակապի գործածությունը: Իսկ եթե մի բառի մեջ կատարած սխալները կապված չեն ուղղագրական որոշ կանոնների հետ, այլ միայն բառապատկերի կամ տառի սխալ տեղադրման հետ, ապա դրանք պիտի հաշվել մի սխալ: Օրինակ՝ «արյուն» բառը գրել է «ալ-րուն», «վայրկյան» բառը՝ «վարկայն», «անուշ» բառը՝ «ան-նուշ», «համբույր» բառը՝ «հանվուր» և այլն:

9. Օժանդակ բայը նախորդ բառին միացնելու մի քանի դեպքերը համարում ենք մեկ սխալ:

10. Միևնույն օժանդակ բայի մի քանի անգամ սխալ գրելը համարվում է մեկ սխալ, բայց տարբեր օժանդակ բայերի սխալները հաշվում ենք առանձին սխալներ: Օրինակ, եթե «է» օժանդակ բայը մի քանի անգամ գրված է «ե», համարում ենք մի սխալ, բայց եթե «է»-ն գրվել է «ե», «ենք»-ը՝ «էնք», «եմ»-ը՝ «էմ», ապա համարում ենք 3 սխալ:

11. Իբրև սխալ հաշվի չենք առնում ուղղագրական և կետադրական այն խախտումները, որոնց կանոններն աշակերտները չեն անցել ոչ միայն տվյալ դասարանում, այլև նախորդ տարիներին:

12. Սխալ չպետք է համարել նաև, եթե աշակերտը որևէ բառ փոխարինել է մի ուրիշ բառով, որը սակայն չի աղավաղում նախադասությունը, չի փոխում իմաստը:

Դեպքեր, երբ կաշիկ է բույլ տալ գնահատականի բարձրացում.

ա) եթե աշակերտը «միջակ»-ի նորմայից մեկ սխալ ավելի է արել, բայց կատարված սխալները պատկանում են միևնույն տիպին, ապա հնարավոր է նշանակել «միջակ»:

բ) եթե սխալները կատարված են սակավ գործածվող բառերի մեջ, որոնց գրությունը չի բխում աշակերտի սովորած ուղղագրական կանոններից, ուրեմն և կատարած սխալները կուպիտ չեն, ապա կարելի է «միջակ» նշանակել նույնիսկ այն դեպքում, երբ փաստական սխալների թիվը մեկով ավելի է սահմանված նորմայից:

Դեպքեր, որոնք իրավունք են տալիս ուսուցչին իջեցնելու գնահատականը.

ա) եթե աշխատանքը կատարված է անփույթ, ձեռագիրը վատ է ու անընթեռնելի:

բ) եթե գրավորի մեջ կան ջնջումներ, ուղղումներ, որոնք ապացուցում են աշակերտի գիտելիքների անկայունությունը:

գ) եթե աշակերտը կատարել է կոպիտ սխալներ, այսինքն՝ սխալ է գրել այնպիսի բառեր, որոնց ուղղագրությունը պարտավոր էր յուրացրած լինել:

ԴԱՆՃԱՏՄԱՆ ՆՈՐՄԱՆԵՐՆ ԸՍՏ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ

1-Ի Ն ԴԱՍԱՐԱՆ

Թելադրության համար տրված տեքստի ծավալը սահմանվում է 1-ին կիսամյակում 5—14 բառ, այնուհետև բառերի թիվը աստիճանաբար ավելացնելով տարեկներին պետք է հասցնել 20 բառի:

Գերադաս. — նշանակվում է այն դեպքում, երբ թելադրությունը գրված է խնամքով ու անսխալ, չկան բացթողումներ ու ջնջումներ, պահպանված է տառերի համաչափությունը:

Լավ. — նշանակվում է այն դեպքում, երբ թելադրությունը գրված է խնամքով, տառերը գրված են ճիշտ ու համաչափ, բայց արված է 1—2 սխալ:

Միջակ. — նշանակվում է այն դեպքում, երբ թելադրությունը գրված է խնամքով, տառերը գրված են ճիշտ, բայց բավարար չափով չի պահպանված գրի համաչափությունը, և արված է 3 սխալ:

վաս.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ աշխատանքը կատարված է անխնամ, բառերը ճիշտ և համաչափ չեն գրված, արված է 4—5 սխալ:

Շատ վաս.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ աշխատանքը կատարված է միանգամայն անխնամ, տառերը ճիշտ և համաչափ չեն գրված, և արված է 5-ից ավելի սխալ:

2-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

Թելադրության տեքստի համար սահմանվում է՝ 1-ին կիսամյակում 20—30 բառ, իսկ 2-րդ կիսամյակում 30—45 բառ:

Գեղագրություն.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ աշխատանքը կատարված է խնամքով ու անսխալ, չկան բացթողումներ ու ջնջումներ, տառերը գրված են ճիշտ ու համաչափ:

Լավ.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ աշխատանքը կատարված է խնամքով, տառերը գրված են ճիշտ ու համաչափ, բայց կատարված է 1—2 սխալ:

Միջակ.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ աշխատանքը կատարված է խնամքով, տառերը գրված են ճիշտ, բայց բավարար չափով չի պահպանված գրի համաչափությունը, և արված է 3—4 սխալ:

Վաս.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ աշխատանքը կատարված է անխնամ, տառերը ճիշտ ու համաչափ չեն գրված, և արված է 5—7 սխալ:

Շատ վաս.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ աշխատանքը կատարված է միանգամայն անխնամ, տառերը ճիշտ և համաչափ չեն գրված, և կատարված է 7-ից ավելի սխալ:

3—4-րդ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

Թելադրության տեքստի համար սահմանվում է.

3-րդ դասարանում՝ 1-ին կիսամյակում 45—55 բառ, 2-րդ կիսամյակում 55—65 բառ, 4-րդ դասարանում՝ 65—75 և 75—90 բառ:

Գեղագրություն.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ թելադրությունը գրված է առանց սխալների, չկան աղավաղումներ ու բացթողումներ, պահպանված է գրի համաչափությունը և թեքությունը:

Լավ.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ թելադրությունը

գրված է խնամքով, բառերը գրված են ճիշտ ու համաչափ, բայց արված է 1—2 սխալ:

Միջակ.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ աշխատանքը կատարված է խնամքով, բայց բավարար չափով չի պահպանված գրի համաչափությունը ու թեքությունը, և արված է 3—4 սխալ:

Վաս.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ բավարար չափով չի պահպանված գրի թեքությունը ու համաչափությունը, և արված է 5—7 սխալ:

Շատ վաս.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ չի պահպանված գրի համաչափությունը ու թեքությունը, ուղղագրական և կետադրական սխալները 7-ից ավելի են:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

3—4-րդ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

Շարադրությունը աշակերտների գրավոր խոսքի զարգացման հիմնական տեսակներից մեկն է:

Շարադրությունը հետապնդում է հետևյալ նպատակները. ա) Սովորեցնել աշակերտներին գրավոր կերպով վերարտադրել կարգացածի և լսածի բովանդակությունն առանց աղավաղման.

բ) Գրի առնել կարգացած տեքստի բովանդակությունը.

գ) Զարգացնել աշակերտների մեջ կարողություն՝ գրավոր ձևով հաղորդելու որևէ պատմվածքի էական մասերը, կառուցելու կանոնավոր նախադասություններ.

դ) Ընդարձակել երկխափ մտահորիզոնը և հարստացնել բառապաշարը:

Ստուգողական շարադրությունը տրվում է այն նպատակով, որ կարելի լինի պարզել աշակերտի կարգացած պատմվածքն ինքնուրույն կերպով շարադրելու և խոսքը ճիշտ կառուցելու կարողությունը չափել, պարզել նրա ուղղագրական ունակությունը և առիթնաբեր ինքնուրույն աշխատանք կատարելու դեպքում:

Շարադրության համար ընտրված պատմվածքները պետք է կրեն պատմողական բնույթ, լինեն բովանդակալից, հետաքրքիր, ըստ կառուցվածքի պարզ, ըստ տեղի կամ ժամանակի հետևողականորեն դասավորված:

Այս հոգվածներում հղած նախադասությունների կառուց-

վածքը և բառերի ուղղագրութիւնը պետք է համապատասխան են տվյալ դասարանի քերականութեան դասընթացին: Շարադրութեան համար ընտրված պատմվածքի ծավալը պետք է մեծ չլինի, որ աշակերտը հնարավորութիւն ունենա միանգամից ըմբռնել կարգացածի բովանդակութիւնը և կառուցվածքը:

Պատմվածքի մեջ եղած բառերը հասկանալի պետք է լինեն աշակերտին:

3-րդ և 4-րդ դասարաններում շարադրութեան համար գնահատական նշանակելիս դասատուն պետք է ելնի շարադրութեան համար նշված գնահատականների չափանիշներին՝ հաշվի առնելով շարադրութեան բովանդակութիւնը և շարահյուսական ու ուղղագրական սխալները:

Շարադրութեան ծավալը 3-րդ դասարանում պետք է լինի 1½ էջ, իսկ 4-րդ դասարաններում 1 էջ:

Գեղագանց.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ բովանդակութիւնն արտահայտված է միանգամայն ճիշտ ու հաջորդական, չկան շարահյուսական սխալներ ու անհարթութիւններ, ոչ էլ ուղղագրական և կետադրական սխալներ:

Կալ.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ բովանդակութիւնը ճիշտ է արտահայտված, չկան շարահյուսական սխալներ ու անհարթութիւններ, բայց արված է 1—3 սխալ:

Միջակ.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ բովանդակութիւնը հիմնականում ճիշտ է արտահայտված, բայց շարադրութեան մեջ չի պահպանված հաջորդականութիւնը, և կատարված է շարահյուսական, ուղղագրական և կետադրական 4—5 սխալ:

Վատ.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ բովանդակութիւնը հիմնականում ճիշտ չէ արտահայտված, կա շարահյուսական, ուղղագրական և կետադրական 6—8 սխալ:

Շատ վատ.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ աշխատանքը չի բավարարում «վատ»-ի համար սահմանված նորմային:

1-ին և 2-րդ դասարանների շարադրութիւններն իրենց բնույթով մոտենում են արտագրութեանը կամ թեւադրութեանը, այդ պատճառով դրանք պետք է գնահատվեն որպես արտագրութիւն:

Ուղղագրական սխալների քանակը պետք է համապատասխանի թեւադրութեան համար սահմանված նորմաներին: Եթե շարադրութեան ծավալը տվյալ դասարանի համար ընդունված թեւադրութեան ծավալից փերազանցում է, ապա համապատաս-

խան չափով պետք է բարձրացնել թույլ տրվելիք ուղղագրական սխալների քանակը:

Շարադրութեան համար դրվում է մեկ գնահատական, որ արտահայտում է թե բովանդակութեան ճիշտ վերարտագրումը, թե ուղղագրական և շարահյուսական սխալները:

Եթե շարադրութեան առանձին կողմերի որակի միջև գոյութիւն ունի խիստ տարբերութիւն, օրինակ՝ բովանդակութիւնը լավ է հաղորդված, իսկ ուղղագրութիւնը վատ, ուսուցիչը գնահատականի կողքին գրավոր ծանոթութիւն է տալիս՝ բնութագրելով շարադրութեան առանձին կողմերը:

Ուղղագրորեն անգրագետ գրված շարադրութիւնը չի կարող գնահատվել «միջակ», եթե նույնիսկ բովանդակութեան և շարահյուսութեան տեսակետից միանգամայն արժանի է դրան:

Ինչպես գրավոր աշխատանքների մյուս տեսակներին, այդպես նաև շարադրութեան գնահատման ժամանակ հաշվի է առնվում ձեռագրի որակը և աշխատանքի կատարման ճշտապահութիւնը:

ԳՐԱՎՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՆՈՐՄԱՆԵՐԸ

5—10-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

Թեւադրութիւնների միջոցով աշակերտներին ուղղագրական և կետադրական գրագիտութիւնը ճշտորեն հաշվառման ենթակելու նպատակով անհրաժեշտ է ուշադրութեան առնել ինչպես սխալների քանակն ու բնույթը, այնպես էլ թեւադրութեան տեքստի բնույթը և ծավալը:

Որպեսզի կարելի լինի դպրոցներում անցկացրած թեւադրութիւնների արդյունքները համեմատել միմյանց հետ, անհրաժեշտ է թեւադրութիւնների ծավալի նկատմամբ սահմանել միօրինակութիւն:

Թեւադրութիւնների մեջ նորմալ պետք է համարել բառերի հետեյալ քանակը.

5-րդ դասարան	85—100 բառ
6-րդ »	100—130 »
7-րդ »	130—150 »
8-րդ »	150—170 »
9-րդ »	170—185 »
10-րդ »	150—200 »

Բառերի քանակը հաշվելու ժամանակ շաղկապները, կապերը (անջատ գրվող) և օժանդակ բայերը պետք է ընդունել որպես առանձին բառեր:

Այս նորմաներն ուսուցչի կողմից կիրառվում են ոչ միանգամից, այլ հետզհետե: Տարիակզրի թելադրությունը կազմվում է նախորդ տարվա նորմաներով, ապա յուրաքանչյուր քառորդում ավելացվում է մոտավորապես այնքան բառ, որ երկրորդ քառորդի վերջում թելադրության ծավալը հասնի վերը հիշված նորմային:

Որպեսզի թելադրությունների արդյունքները դառնան համեմատելի և աշխատանքների գնահատականը միօրինակ, տեքստը նորերը ժամանակ հարկավոր է առաջնորդվել հետևյալ դրույթներով:

1. Թելադրության տեքստի բովանդակությունը պետք է միանգամայն հասկանալի և ըմբռնելի լինի աշակերտությանը:

2. Թելադրության բոլոր բառերը պետք է հասկանալի լինեն աշակերտներին, շարահյուսությունը պետք է համապատասխանի աշակերտների խոսքի զարգացման աստիճանին:

5-րդ դասարանում հանձնարարվում է տալ այնպիսի տեքստ, որը կազմված լինի մեծ մասամբ պարզ նախադասություններից, կամ հասարակ տիպի բարդ նախադասություններից:

6-րդ դասարանում՝ կառուցվածքի տեսակետից՝ տեքստը բարդանում է (համաձայն տվյալ դասարանի ծրագրի):

7-րդ դասարանում, ըստ ծրագրի, տեքստում պետք է լինեն մեծ թվով բարդ նախադասություններ, առանձին դարձվածքներ և խառն կառուցվածքով նախադասություններ, սակայն այստեղ ևս չպետք է լինեն երկարաշունչ և խճողված նախադասություններ:

3. Ստուգողական թելադրությունների համար պետք է ընտրել կամ կապակցված հատվածներ՝ պատմողական բնույթի նկարագրական էլեմենտներով (7-րդ դասարանում ուղիղ խոսքն անցնելուց հետո նաև հրկախոսության էլեմենտներով), կամ առանձին նախադասություններ, սակայն հնարավորության սահմաններում կապված որևէ թեմայի հետ:

4. Ստուգողական թելադրության տեքստը պետք է ընտրել այն հաշվով, որ՝

ա) լինեն նոր անցած ուղղադրական կամ կետադրական յուրաքանչյուր կանոնից մի քանի դեպք, որոնց յուրացումը ենթակա է ստուգման:

բ) Անդրադարձված լինեն նախադաս անցած ուղղադրական և կետադրական այն կանոնները, որոնք ունեն կարևոր նշանակություն տվյալ դասարանի համար և որոշ դժվարություն են ներկայացնում:

Դժվարություն չեն համարվում այն դեպքերը, որոնք կապված են նախորդ դասարաններում ծրագրով անցած և արդեն յուրացված կանոնների հետ:

7—10-րդ դասարանների թելադրության տեքստը թե՛ ծավալի և թե՛ դժվարության աստիճանի տեսակետից տարբերվում է 5—6-րդ դասարանների թելադրության տեքստից: Այս դասարանների աշակերտներն արդեն պետք է իմանան ուղղադրության ու կետադրության վերաբերող բոլոր կանոնները. ուստի պետք է ընտրել այնպիսի տեքստ, որը բավարար չափով հագեցված լինի ուղղադրական դժվարություն ունեցող բառերով և կետադրության նշաններով:

Մանրություն.— Թելադրության մեջ տեղ չպետք է գտնեն այնպիսի կանոններ, որ չեն անցել տվյալ կամ նախորդ դասարաններում:

5. Տեքստի թելադրումն անպայման պետք է լինի ճիշտ դրական արտասանությամբ, առանց հուշողականության և աղավաղման:

Եթե թելադրվում է կապակցված տեքստ, ապա սկզբում ուսուցչից կարդում է ամբողջ տեքստը, ըստ հնարավորին արտահայտիչ ձևով. այնուհետև կարդում է առաջին նախադասությունը, որի ժամանակ աշակերտները դեռ չեն գրում: Դրանից հետո ուսուցչից թելադրում է նախադասության առանձին կապակցված կտորները՝ 2—5 բառից բաղկացած. աշակերտները լուռ կրկնում են մտքներում և սկսում են գրել: Աշակերտների գրելու ընթացքում այդ բառախմբերը պետք է կրկնել 1—2՝ անհրաժեշտ դեպքում միայն 3 անգամ:

Թելադրության վերջին նախադասությունը գրելուց հետո թելադրության տեքստն ուսուցչի կողմից նորից ամբողջությամբ դանդաղ կարդացվում է, որի ընթացքում աշակերտներն ստուգում են իրենց աշխատանքները: Դրանից հետո աշխատանքները հավաքվում են:

Անձանոթ բառերը, եթե թելադրության մեջ նրանցից չի կարելի խուսափել, նախորդ բացատրվում և գրվում են գրատախտակին:

ՍԽԱՆՆԵՐԻ ՀԱՆՎԱԹՈՒՄԸ

1. Թելադրութեան մեջ յուրաքանչյուր ուղղադրական և կետադրական կանոնի կամ ընդունված բառապատկերի խախտումը պետք է հաշվել որպես սխալ, եթե մինչև թելադրութեան գրելը աշակերտներն այն արդեն սովորել են: Այստեղ նկատի է առնվում ոչ միայն դասարանում տվյալ տարվա անցածը, այլև նախնիներից ուսումնական տարիներում ծրագրով անցած նյութը:

Այսպես, օրինակ՝ 5-րդ դասարանի 1-ին քառորդում հաշվի են առնվում ոչ միայն ձևաբանութեան և բառակազմութեան թեմային վերաբերող քերականական սխալները, որ անցնում են այս դասարանում 1-ին քառորդի ընթացքում, այլև տարրական դպրոցի քերականութեան ծրագրի բոլոր բաժիններին վերաբերող սխալները, օրինակ՝ գոյականների հոլովական վերջավորութիւնների ուղղադրութիւնը և այլն:

Բացի դրանից, 5-րդ դասարանում պետք է հաշվի առնել նաև կետադրական այն սխալների դեպքերը, որոնք անցել են նախորդ դասարաններում՝ ստորակետը խոսքի բաղմակի մասերի, համադր անդամների միջև, բութը թվարկութեան ժամանակ, վերջակետը, բացականչական և հարցական նշանները, ստորակետը բարդ նախադասութեան մեջ, որի մասերը միացած են միմյանց հետ «իսկ», «բայց» շղկապներով, չակերտի գործածութեան որոշ դեպքերը և այլն:

6-րդ և 7-րդ դասարաններում ևս նույնպես հաշվի են առնվում ինչպես այդ դասարաններում ուսումնասիրվող, այնպես էլ նախորդ դասարաններում անցած ուղղադրութեան և կետադրութեան բաժիններին վերաբերող սխալները:

2. Տողադարձի, մեծատառի սխալները, տառ բաց թողնելու, ավելորդ տառ գրելու, տառերի սխալ տեղադրման, բառերի ազգավազման, բառերի միացման, բառի մասերն անջատ գրելու բոլոր դեպքերը համարվում են ուղղադրական սխալ:

3. Ուղղադրական և կետադրական այն սխալները, որոնց կանոնները զեռ չեն անցել, չեն աղդում գնահատականի վրա:

4. Եթե աշակերտը միևնույն բառի մեջ կատարել է մի քանի սխալ, և այդ սխալները կապված են ուղղադրական տարբեր կանոնների հետ, ապա այդ սխալները պետք է ընդունել որպես առանձին սխալներ: Օրինակ, ասենք, աշակերտը «հիանալ» բառը տողադարձ է արել և գրել է «հիյանալ», ուսուցիչն այստեղ

կատարած երկու սխալներն էլ պետք է հաշվի առնի, որովհետև աշակերտն ապացուցել է, որ ինքը չգիտե տողադարձի կանոնը և «յ» ձայնակապի գործածութիւնը: Իսկ եթե մի բառի մեջ կատարած սխալները կապված չեն ուղղադրական որոշ կանոնների հետ, այլ միայն բառապատկերի կամ տառի սխալ տեղադրման հետ, ապա դրանք պետք է հաշվել մի սխալ, օրինակ, «աշխարհ» բառը գրել է «ախշար», կամ «ամբարտակ» բառը գրել է «ամպարդակ»:

5. Տարբեր բառերի մեջ կատարված միևնույն տիպին պատկանող սխալներից յուրաքանչյուրը համարվում է առանձին սխալ: Օրինակ՝ եթե թելադրութեան մեջ աշակերտը գրել է «զարքարել», «բարքութիւն», «երքում», ապա հաշվվում է երեք սխալ:

6. Սխալ չպետք է հաշվել տառ բաց թողնելը կամ տառ ավելացնելը, եթե դա պատահական բնույթ է կրում, «գրչի սխալ» է, իսկ եթե բառը չգիտենալու հետևանք է, կամ տվյալ աշակերտի համար այդ բանը պատահական բնույթ չի կրում, ապա պետք է հաշվի առնել և սխալ համարել:

7. Միևնույն սխալի կրկնութիւնը պետք է համարել մեկ սխալ:

8. Օժանդակ բայի կից գրութեան բոլոր դեպքերը համարվում են մեկ սխալ:

9. Գրելիք բառի տարբերութիւնը տեքստում և աշակերտի տետրում, եթե բառն ունի ուղղադրական երկու ձևի գրութիւն, հաշվի չի առնվում:

10. Սխալ չպետք է համարել մի բառի փոխարինումը նույն բառի մի այլ բառաձևով, կամ մի այլ բառաձևի փոխելը արտասանութեամբ մոտ և թելադրութեան բնագրի բառի իմաստին համապատասխան ուրիշ բառի, եթե նախադասութիւնը չի աղափաղվում, կամ միտքը չի փոխվում:

11. Կետադրական սխալ չպետք է համարել, եթե աշակերտը շղկապ չունեցող համադաս նախադասութիւնները բաժանելու համար միջակետի փոխարեն վերջակետ կամ ստորակետ է դրել, կամ բութը փոխարինել է ստորակետով: Սխալ չի կարելի հաշվել նաև այն կետադրութիւնը, որը թեև չի համապատասխանում տեքստին, բայց կապված է գրողի մտածութեան հետ և չի հակասում շարահյուսական և կետադրական կանոններին:

12. Եթե պահանջվում է ոչնէ բառ կամ միջանկյալ նախա-

դասութիւնն երկու կողմից բաժանել ստորակետերով, իսկ աշակերտը դրել է միայն մի ստորակետ, կամ բոլորովին ստորակետ չի դրել, ապա մեկ կամ երկու ստորակետի բացակայութիւնը պետք է համարել մեկ սխալ: Եթե բառը կամ նախադասութիւնը չպետք է առնել ստորակետերի կամ չակերտների մեջ, իսկ աշակերտն առել է, ապա այդ երկու կետի սխալը նույնպես պետք է համարել մեկ սխալ:

13. Կետադրական կոպիտ սխալ պիտի համարել, եթե շարահյուսութիւնն ավարտած աշակերտը ոչ մի կետով չի բաժանում շաղկապ չունեցող համադրո նախադասութիւնները, ստորակետ չի դնում գլխավոր և երկրորդական նախադասութիւնների միջև, ստորակետով բաժանում է որոշիչն ու որոշյալը, հատկացուցիչն ու հատկացյալը, ենթական ու ստորոգրյալը, ստորոգրյալն ու իր լրացումները:

14. Միեւնույն օժանդակ բայի մի քանի անգամ սխալ գրելը համարվում է մեկ սխալ, բայց տալքեր օժանդակ բայերի սխալ գրութիւնները համարվում են առանձին սխալներ: Օրինակ՝ եթե «է» օժանդակ բայը հինգ անգամ գրվել է «ե», հաշվվում է մեկ սխալ, բայց եթե «է»-ն գրվել է «ե», «եք»-ը՝ «էք», «եմ»-ը՝ «էմ», ապա հաշվում ենք 3 սխալ:

15. Կոպիտ սխալ պետք է համարել շատ գործածական բառերի սխալ գրութիւնը և խախտումը ուղղագրական այն կանոնների, որոնք արդեն ուսումնասիրվել և յուրացվել են և տվյալ դասարանի համար ոչ մի դժվարութիւն չներկայացնել չեն կարող:

16. Ոչ կոպիտ սխալների շարքը պետք է դասել.

ա) Այնպիսի բառերի գրութիւնը, որոնք սակավ գործածելի են և ուղղագրական որոշակի կանոնի հետ կապված չեն:

բ) Որոշ հարադիրների («մի քանի», «անցկացնել», «գործածել» և այլն) միասին կամ անջատ գրելը:

գ) Որոշ բայերի ստորակետով անջատելը կամ առանց ստորակետի գրելը («գալիս տեսնում է», «գնա, տես», «վերկաց, գնա», «բեր տեսնեմ» և այլն):

դ) «բույն», «բույժ», «աշխույժ», «քնքույշ», «գույժ», և նման մի քանի բառերի առանց «յ» գրելը:

ե) Ժողովրդական-բարբառային բառերի գրութիւնն տարբերութիւնը տեքստից, եթե դրանք տարբեր ձևով են գրվում տարբեր գրողների մօտ (ախչի, ախպեր, ճամփա և այլն):

զ) Ուրիշ լեզուներից վերցրած բառերի գրութիւնն տարբերութիւնը տեքստից, եթե դրանք գործածական չեն գրական լեզվի մեջ և կայունացած ուղղագրութիւն չունեն:

ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՆՈՐՄԱՆԵՐՆ ԸՍՏ ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ

5—7-րդ դասարանների համար սահմանվում են միեւնույն նորմաները, քանի որ գնալով մեծանում է տեքստի ծավալը և բարդանում է տեքստը՝ ուղղագրական և կետադրական դժվարութիւնների հագեցվածութիւնն տեսականից:

Նկատի ունենալով, որ հիմնականում լեզվի ուսուցումն ավարտվում է 7-րդ դասարանում, և VIII—X դասարաններում միայն ժամանակավորապես է ավանդվում լեզուն, ուստի 8, 9 և 10-րդ դասարանների նորմաները տրվում են առանձին:

5—7-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Գերազանց.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ թելադրութիւնն մեջ չկա ոչ մի ուղղագրական և ոչ մի կետադրական սխալ:

Լավ.—գնահատվում է այն թելադրութիւնը, որի մեջ արված է մեկ ուղղագրական և 2—3 կետադրական սխալ, կամ 2 ուղղագրական և մեկ կետադրական սխալ:

Միջով.—գնահատվում է այն թելադրութիւնը, որի մեջ արված է 3 ուղղագրական և 4 կետադրական սխալ:

Վատ.—գնահատվում է այն թելադրութիւնը, որի մեջ կա 4—6 ուղղագրական և 5—7 կետադրական սխալ:

Շատ վատ.—գնահատվում է այն թելադրութիւնը, որը չի բավարարում «վատ» գնահատականի համար սահմանված պահանջին:

8—9-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Գերազանց.—գնահատվում է այն թելադրութիւնը, որի մեջ չկա ոչ մի սխալ:

Լավ.—գնահատվում է այն թելադրութիւնը, որի մեջ կատարված է մեկ ուղղագրական և 2 կետադրական սխալ:

Միջով.—գնահատվում է այն թելադրութիւնը, որի մեջ կատարված է 2 ուղղագրական և 3 կետադրական սխալ:

Վատ.—գնահատվում է այն թելադրութիւնը, որի մեջ կա 3—6 ուղղագրական և 4—6 կետադրական սխալ:

Շատ վատ.—գնահատվում է այն թելադրութիւնը, որը չի բավարարում «վատ» գնահատականի համար սահմանված պահանջին:

Գեորգեանց.—գնահատվում է այն թելագորությունը, որի մեջ չկա ոչ մի սխալ:

Լավ.—գնահատվում է այն թելագորությունը, որի մեջ կա մեկ ուղղադրական և 2 կետադրական սխալ:

Միջակ.—գնահատվում է այն թելագորությունը, որի մեջ կա 2 ուղղադրական և 2 կետադրական սխալ: Ուղղադրական սխալների թիվն ավելի պակաս լինելու դեպքում ուղղադրական և կետադրական սխալների ընդհանուր քանակը 5-ից չպետք է անցնի:

Վատ.—գնահատվում է այն դեպքում, երբ ընդհանուր առմամբ կատարված է 6—9 սխալ, իսկ եթե ուղղադրական սխալների թիվը 4-ից պակաս է՝ 10 սխալ:

Շատ վատ.—գնահատվում է այն թելագորությունը, որի մեջ կատարված սխալներն ավելի են, քան սահմանված է «վատ» գնահատականի համար:

ԴԵՊՔԵՐ, ԵՐԲ ԿԱՐԵԼԻ Է ԹՈՒՅԼ ՏԱԼ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄ

1. Եթե աշակերտը միևնույն ուղղադրական կամ կետադրական կանոնների վերաբերյալ կատարել է մի շարք սխալներ (3 և ավելի), ապա նման աշխատանքը գնահատելու ժամանակ կատարված փաստացի սխալների թիվը կարելի է պակաս ընդունել: Օրինակ՝ ձևաբանության կուրսը վերջացնելուց հետո կրկնողական բնույթ ունեցող թելագորության մեջ 6-րդ դասարանի աշակերտը կատարել է 2 ուղղադրական սխալ, որոնք վերաբերում են քերականական կուրսի նույն բաժնին:

Զնայած սխալների թիվը գերազանցում է «լավ» գնահատականի համար սահմանված նորմային, բայց դասատուն նման դեպքում կարող է նշանակել ոչ թե «միջակ», այլ «լավ» որովհետև աշակերտն ըստ էության հայտարարել է ուղղադրական մեկ կանոնի չդիտենալը:

2. Եթե աշակերտն աշխատանքի մեջ կոպիտ սխալ չի կատարել, այսինքն՝ թելագորության մեջ կան այնպիսի սխալներ, որոնց կանոնները թեև որոշակի կերպով գրված են դպրոցական դասագրքերում, սակայն այդ կանոնների վերաբերյալ տպագրական պրակտիկայում ընդունված են որոշ շեղումներ:

Այսպիսի սխալների շարքը պիտի դասել ուրիշ խոսքերը

չափերտներով կամ գծերով բաժանելը շփոթելը, «Բարդենը» «Բարկեն» գրելը և այլն:

Ոչ կոպիտ սխալների շարքը պետք է դասել հաղվագյառ բառերի մեջ կատարած սխալները, օրինակ՝ «աղջամուղջ», «նախշուն», «սրախողխող», «խավարչախն», և այլն:

Եթե 7-րդ դասարանի աշակերտը թելագորության մեջ կատարել է 3 ուղղադրական սխալ, բայց այնպիսի բառերի մեջ, որոնք աշակերտի համար սակավ գործածելի են, ապա դասատուն այդ հանգամանքը հաշվի առնելով կարող է նշանակել «լավ», եթե կետադրական սխալներ չկան:

Եթե թելագորությունն ընդհանրապես գրագետ է գրված, չկան ավանդական և քերականական, ինչպես նաև կետադրական կոպիտ սխալներ, բայց կան «միջակ»-ի նորմայից ավելի միայն բարբառային կամ միայն հնչյունային տիպի սխալներ, ապա կարելի է աշխատանքը գնահատել «միջակ», քանի որ աշակերտը ցուցաբերել է ուղղադրական մասնակի թերություն և ոչ թե անգրագիտություն:

ԴԵՊՔԵՐ, ՈՐՈՆՔ ԿԱՐՈՂ ԵՆ ԱԶԴԵԼ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԻ ՎՐԱ ԻԶԵՑՆԵԼՈՒ ԻՄԱՍՏՈՎ

1. Աշխատանքը կատարվել է անփույթ, բառերը գրվել են անընթեռնելի:

2. Աշխատանքի մեջ կան շատ ուղղումներ (չնշումներ, շեղումներ), որ ապացուցում է, թե աշակերտի գիտելիքները կաշուն չեն:

3. Աշակերտը թույլ է տվել կոպիտ սխալներ, այսինքն՝ կատարված սխալները վերաբերում են ուղղադրական և կետադրական այն կանոններին, որ աշակերտներն անցել և յուրացրել են վաղուց, և տվյալ դասարանի աշակերտների համար դրանք չեն կարող առանձին զեղծություն հանդիսանալ: Օրինակ՝ 5-րդ դասարանի աշակերտը «թանաքաման» բառի հոգնակին գրել է «թանաքամաներ»՝ փոխանակ «թանաքամանների», «ըսկսեց երգել»՝ փոխանակ «սկսեց երգել» և այլն:

Այդպիսի աշխատանքը կարելի է «վատ» գնահատել, եթե նույնիսկ սխալների ընդհանուր քանակը չի գերազանցում «միջակ» գնահատականի համար սահմանված նորմային:

Շ Ա Ր Ա Դ Ր ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

5-7-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

Շարադրության համար ընտրված տեքստն իր բովանդակությամբ, բառերի ու շարահյուսության տեսակետից պետք է բավարարի նույն պահանջներին, ինչ թեղադրությունը, և բովանդակության տեսակետից լինի աշակերտների համար միանգամայն մատչելի:

Տեքստում եղած բոլոր բառերը պետք է հասկանալի լինեն աշակերտներին: Շարահյուսությունը պետք է համապատասխանի աշակերտների լեզվի զարգացման մակարդակին:

Շարադրության ծավալը միջին հաշվով պետք է լինի 5—6-րդ դասարաններում 1-ից մինչև 1 և կես էջ, իսկ 7-րդում՝ 1 և կեսից մինչև 2 էջ:

Շարադրությունը գնահատելու ժամանակ հաշվի է առնվում.

1. Բովանդակությունը ճիշտ և կանոնավոր հաղորդելը և շարադրելու հետևողականությունը, հաջորդականությունը:

2. Բառերի ընտրությունը և նախադասությունների կառուցվածքը, նախածանցների և վերջածանցների գործածությունը, բառերի տեղին գործածելը, համաձայնությունը, բառերի դասավորումը, բառերի կարգը նախադասությունների մեջ, առանձին հատվածների ճիշտ կառուցումը, բարդ նախադասությունների, ուղղակի և անուղղակի խոսքի կառուցումը և այլն: Բացի այդ, ուշադրության են առնվում աշխատանքի ոճական արժանիքները (կառուցվածքի և բառերի հարստությունը կամ միօրինակությունը, բառերի և դարձվածքների հաջող կամ անհաջող օգտագործումը, լեզվի, արտահայտությունների պատկերավորությունը, համախոյնների և նույնանիշների հաջող գործածությունը և այլն):

3. Ուղղագրական և կետադրական սխալների բնույթն ու քանակը: Շարադրությունները գնահատելու ժամանակ պետք է առաջնորդվել հետևյալ նորմաներով:

5-7-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

Գեղագրաց.—նշանակվում է այն դեպքում, երբ՝

ա) Տեքստի բովանդակությունը գրված է ճիշտ՝ առանց սխալների, անճշտությունների և էական խնդիրները բաց թողնելու, փաստերը և մտքերը տրված են ճիշտ, կանոնավոր և հաջորդականությամբ:

բ) Բառերի ընտրության և նախադասությունների կառուցման մեջ սխալներ չկան:

գ) Ուղղագրական սխալներ չկան, կետադրական սխալների թիվը 2-ից ավելի չէ:

դ) Ուսուցչի տվյալ դասարանի համար բավարար չափով պատկերավոր է:

Լավ.—գնահատվում է այն աշխատանքը, որի մեջ՝

ա) Տեքստի բովանդակությունը գրված է ճիշտ, առանց աղավաղումների և էական կետեր բաց թողնելու, փաստերի և մտքերի հաջորդականությունը տրված է ճիշտ և կանոնավոր:

բ) Բառերի ընտրության և նախադասությունների կառուցման մեջ կատարվել է 2-ից ոչ ավելի սխալ:

գ) Ուղղագրական սխալների թիվը 1-ից, իսկ կետադրական սխալների թիվը 3-ից ավելի չէ:

Միջակ.—գնահատվում է այն աշխատանքը, որի մեջ՝

ա) Բովանդակությունը հիմնականում տրված է ճիշտ, բայց կան մանրամասնությունների որոշ անճշտություններ, հաջորդականությունը պահպանված է:

բ) Բառերի ընտրության և նախադասությունների կառուցման սխալների թիվը 3-ից ավելի չէ:

գ) Ուղղագրական սխալների թիվը 2-ից, իսկ կետադրական սխալների թիվը 4-ից ավելի չէ:

Վատ.—գնահատվում է, եթե՝

ա) Բովանդակության հաղորդման մեջ կան 1—2 այնպիսի սխալներ, որոնք շարադրության իմաստն աղավաղում են (դեպքերի հաջորդականությունը կամ իմաստը խախտվել է 1—2 տեղ):

բ) Բառերի ընտրության և նախադասության կառուցման մեջ կատարվել է 4—6 սխալ:

գ) Ուղղագրական և կետադրական սխալների թիվը չի անցնում թեղադրության «վատ» գնահատականի համար սահմանված նորմայից:

Շատ վատ.—գնահատվում է այն աշխատանքը, որի մեջ բովանդակությունն աղավաղված է, կա մտքերի անկապություն, կատարված են 6-ից ավելի բառերի ընտրության, նախադասությունների կառուցման սխալներ, ուղղագրական և կետադրական սխալներ ավելի են, քան սահմանված է «վատ» գնահատականի համար:

Ծանոթութիւն.—1. Շարադրութեան գնահատման համար սահմանված որևէ կողմի նորման խախտվելու դեպքում համապատասխան ձևով իջնում է գնահատականը: Օրինակ՝ բովանդակութեան հարողովման և բառերի ընտրութեան ու նախադասութեան կառուցման որակը համապատասխանում է «միջակի», բայց ազդագրական ու կետադրական սխալների թիվը բարձր է «միջակի» համար սահմանված նորմայից, կամ ընդհակառակն՝ զրավորը գնահատվում է «գառ»:

2. Կարելի է բարձրացնել գնահատականը, եթե աշխատանքն աչքի է ընկնում լավ ոճով, լեզվի պատկերավորութեամբ և այլն:

3. Գնահատականը պետք է իջեցնել, եթե աշխատանքը գրված է անփութ և անընթեռնելի:

4. Եթե շարադրութեանն ավելի մեծ ծավալ ունի, քան նախատեսված է նորմաներով, համապատասխան չափով բարձրացվում են նաև սխալների նորմաները և ընդհակառակն:

Բ. ՇԱՐԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹՅԱՆՆԵՐԻ ՆՈՐՄԱՆԵՐԸ

8-10-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ ՆԵՐՈՒՄ

Դասարանական ստուգողական շարադրութեանները հանդիսանում են դպրոցական դասընթացի գրական նյութի յուրացման աստիճանն ու խորութեանն ստուգելու միջոցներից մեկը: Աշխատանքը գնահատելիս անհրաժեշտ է ուշադրութեան առնել ինչպես բովանդակութեանը վերաբերող պահանջները, այնպես էլ շարահյուսական, ուղղագրական և կետադրական տեսակետից գրագիտութեան աստիճանը:

Գրական բնույթի դասարանական շարադրութեանների թեմաները պետք է վերցնել գերադանցապես ծրագրային նյութերից: Թեմայի ձևակերպումը պետք է լինի պարզ և մատչելի. չի կարելի տալ անորոշ, խճճված ձևակերպում, որը կարող է ստանալ տարբեր աշակերտների մոտ տարբեր մեկնաբանություն: Թեմաները պետք է լինեն կոնկրետ, աշակերտներն իրենց շարադրութեաններում պիտի զրոհորեն իրենց՝ ինչպես բուն գրական նյութին, նույնպես և գրական փաստերին գիտակ լինելու աստիճանը և ոչ թե տան ընդհանուր, երբեմն էլ բուն նյութի մասին ոչինչ չասող վերացական դատողություններ:

8-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

8-րդ դասարանի զրավոր աշխատանքները պետք է սերտ կերպով կապված լինեն գրական երկերի բովանդակութեան հետ և հիմնված լինեն տեքստի ուշադիր օգտագործման վրա, ուստի

անհրաժեշտ է, որ աշակերտներն իմանան ուսումնասիրված գրական երկի տեքստը:

Այս դասարանում կարելի է տալ մոտավորապես հետևյալ տիպի շարադրութեաններ.

ա) Երկի կամ նրա մի մասի (ամբողջութեան կազմող) բովանդակութեան կապակցված շարադրումը (օրինակ՝ «Սասունցի Դավթի և Մարա Մելիքի կռիվը»):

բ) Պարզ բնութագրութեաններ՝ վերլուծական և ընդհանրացման էլեմենտներով (օրինակ՝ «Միկիտան Սաքոյի բնութագիրը», «Պեպոյի ընտանիքը»):

գ) Կենցաղի բնութագրում, բնության նկարագրություններ (օրինակ՝ «Բարեկենդանն Աշտարակում» («Հացի խնդիր»), «Զոռան նկարագրությունը» («Վերք Հայաստանի»):

9-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

9-րդ դասարանի շարադրութեանների թեմաներն արդեն պետք է կրեն գերադանցորեն վերլուծական բնույթ և մեծ մասամբ հիմնվեն կոնկրետ երկի, երբեմն էլ հեղինակի մի շարք երկերի վերլուծության վրա: Այս դասարանում աշակերտները պետք է հայտարարեն նյութի ընդհանրացման կարողություն:

9-րդ դասարանի շարադրութեանների մոտավոր տիպերը կլինեն.

ա) Կերպարի (օբյեկտ) դարգացման վերլուծությունը մի երկի մեջ (օրինակ՝ «Վարդան Ահրուսյանի բնութագիրը»):

բ) Մի երկի մի քանի գործող անձերի վերլուծությունը՝ համեմատական բնութագրումը («Հայրապետի և Բարխուդարի համեմատական բնութագիրը» («Նամուս»):

գ) Երկի հիմնական գաղափարներին վերաբերող վերլուծական բնույթի զանազան շարադրութեաններ («Գյուղը Փափաղյանի երկերում», «Գյուղական կենցաղի նկարագրությունը «Անուշ»-ում և այլն):

դ) Երկի կոմպոզիցիային կամ լեզվին ու ոճին վերաբերող շարադրութեաններ (օրինակ՝ «Սպանված աղափու» կոմպոզիցիան):

ե) Պրոբլեմատիկայի, սյուժեի, հեղինակի պրիմների վերլուծությունը և այլն:

10-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

10-րդ դասարանի շարադրութեանները կրելու են նույն բնույթը, ինչ 9-րդ դասարանինը, միայն այստեղ արվելու են

ավելի խորացված ձևով: Այս դասարանի աշակերտները պետք է կարողանան վերլուծել, ընդհանրացնել և քննադատորեն գնահատել գրական փաստերը:

Բացի 9-րդ դասարանում տրվող շարադրությունների տիպերից, որոնք շարունակվում են նաև այս դասարանում, տրվելու են նաև այնպիսի շարադրություններ, որոնք ընդգրկում են հեղինակի մի շարք երկերը, կամ գրողի գրական գործունեության որոշ շրջանը (օրինակ՝ «Ստեփան Զորյանի նախառեղծությունները շրջանի գրվածքները»), կամ ամբողջական երկի ինքնուրույն վերլուծություն, որով կարելի կլինի պարզել աշակերտների գրական երկը հասկանալու ունակությունները:

Բացի ծրագրային նյութերից բխող վերոհիշյալ թեմաներից, 8-10-րդ դասարաններում կարելի է հանձնարարել նաև հասարակական-հրապարակախոսական բնույթի թեմաներ, («Սովետական հայրենասիրությունը», «Սովետական հերոսների ոգևժողության աղբյուրները» և այլն):

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԳՐԵԼՈՒ ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՊԱՆՈՍՏՆԵՐՆ ՈՒ ՍԽԱԼՆԵՐԻ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄԸ

Ստուգողական շարադրության թեման հաղորդվում է աշակերտներին գրելու ժամին. նախապես հայտնել չի կարելի:

Թեման կամ թեմաները (եթե մեկից ավելի են) գրվում են գրատախտակին պարզ և ընթեռնելի:

Ստուգողական շարադրություն գրելու ժամանակ աշակերտներին չպետք է թույլ տալ օգտվել տեքստից կամ ձեռնարկներից:

Աշակերտները գրելուց առաջ կարող են կազմել շարադրության նախագիծը (պլան), բայց սևագրություն կատարելը պետք է արգելել:

Շարադրությունը գնահատելիս պետք է հաշվի առնել.

ա) Թեմայի հասկանալը և այն դարգացնելը.

բ) Բովանդակության համապատասխանելը պլանին.

գ) Մտքերի տրամաբանական հետևողական շարադրանքն ու պարզությունը.

դ) Շարադրության առանձին մասերի կապը.

ե) Մտքերը հիմնավորելու, փաստարկելու, մեջբերումներ կատարելու հմտությունը.

զ) Մտքերը ճիշտ արտահայտելու համար համապատասխան բառեր գտնելու կարողությունը.

է) Պատկերավոր արտահայտությունների օգտագործումը.

ը) Շարահյուսական և ուղղագրական գրագիտության աստիճանը:

Շարադրությունները պետք է գրված լինեն մաքուր, խնամքով և միանգամայն պարզ ու ընթեռնելի: Աշակերտները պետք է համոզված լինեն, որ անխնամ ու անմաքուր կերպով կատարած աշխատանքն ավելի ցածր գնահատական կստանա, քան մաքուր և խնամքով կատարած աշխատանքը:

Շարադրությունների սխալների հաշվառման ժամանակ պետք է նկատի ունենալ.

ա) Թեմայի սխալ հասկանալը, թեմայի շրջանակներից դուրս գալը.

բ) Հիմնական առանցքի բացակայությունը, առանձին հարցերի ցածր ու ցրված շարադրելը.

գ) Նյութը պլանավորել չկարողանալը, աշխատանքի մասերի անհամաչափությունը:

դ) Հիմնական դրույթներն առանձնացնել և հստակ կերպով փաստարկել չկարողանալը:

ե) Մտքերը պարզ և հասկանալի կերպով արտահայտել չկարողանալը: Նյութից անհրաժեշտ կտորներն առանձնացնել և այն մի լրիվ ամբողջություն դարձնել չկարողանալը:

զ) Լեզվական անհարթությունները.

է) Սխալ դարձվածքները.

ը) Պատկերավոր արտահայտությունների սխալ կամ անհաջող, անտեղի գործածությունը.

թ) Բառերի բացթողում.

ժ) Ավելորդ, անտեղի բառերի գործածություն.

ժա) Միատեսակ բառերի անտեղի կրկնություն:

Շարադրության համար նշանակվում է միայն մեկ գնահատական: Գնահատման ժամանակ հաշվի է առնվում թե՛ բովանդակությունը, թե՛ գրագիտությունը:

Այն դեպքում, երբ շարադրության առանձին կողմերի որակի միջև գոյություն ունի խիստ տարբերություն, օրինակ՝ բովանդակությունը լավ է, իսկ ուղղագրությունն ու կետադրությունը՝ վատ, գնահատելիս պետք է ավելի շատ հիմնվել գրագիտության վրա, իսկ բովանդակության որակը հաշվի առնել գրականության գնահատականի համար:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՆՈՐՄԱՆԵՐԸ

8-10-րդ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

Գեղազանց.—գնահատվում է այն շարադրությունը, որը բավարարում է հետևյալ պահանջներին.

ա) Շարադրությունը պարունակում է թեմայի լրիվ պատասխանը, նյութը պլանավորված է, աչքի է ընկնում մտքերը հիմնավորելու և փաստարկելու, եզրակացություն ու ընդհանրացումներ անելու, գրական երկի տեքստը տեղին օգտագործելու հմտությունը.

բ) Շարադրության մեջ դրսևորված է երկը լուրջ կերպով հասկանալու աշակերտի կարողությունը:

գ) Շարադրությունը գրված է գրական լեզվով, առանց շարահյուսական սխալների.

դ) Ուղղագրական սխալներ չկան, իսկ ոչ կոպիտ կետադրական սխալներն էլ 2-ից չեն անցնում.

Լավ.—գնահատվում է՝

ա) երբ շարադրությունն իր բովանդակությամբ արժանի է «գերազանցի», բայց աշակերտը կատարել է մեկ ուղղագրական և մինչև 4 կետադրական սխալ:

բ) երբ շարադրությունն արժանի է «գերազանցի», բայց կան 1—2 շարահյուսական սխալներ:

գ) երբ շարադրությունը գրված է գրական լեզվով և ցույց է տալիս գրական նյութի կամ տեքստի լավ գիտենալը, բայց նյութը ոչ հաջող պլանավորելու հետևանքով շարադրության որոշ մասեր աչքի են ընկնում իրենց անհամաչափությամբ:

Միջակ.—գնահատվում է՝

ա) երբ աշակերտը թեև նյութը գիտե, հիմնականում ճիշտ է լուսաբանել թեման, բայց կատարել է «միջակ»-ի նորմային համապատասխան քանակությամբ ուղղագրական և կետադրական սխալներ.

բ) երբ աշակերտը վերլուծական շարադրությունը գրելիս չի կարողացել դասագրքի սահմաններից դուրս գալ, և շարադրությունը հանդիսանում է, ըստ էության, դասագրքի նյութի վերաշարադրումն այլ խոսքերով.

գ) երբ աշակերտը հիմնականում ճիշտ պատասխան է տվել թեմային, բայց իր զրույթները հիմնավորելու ժամանակ մեջբերումներն անհաջող է կատարել:

դ) երբ շարադրության առանձին մասերի միջև գոյություն ունեն անհամաչափություն և ցրվածություն, որ ցույց է տալիս աշակերտի սահմանափակ կարողությունը նյութը պլանավորելու գործում:

Վատ.—գնահատվում է, երբ՝

ա) Շարադրությունն աչքի է ընկնում իր անպլանայնությամբ և մտքերի հիմնավորման բացակայությամբ.

բ) Աշակերտը չի հասկացել շարադրության թեման և, ինչպես հարկն է, չի զարգացրել այն.

գ) Աշակերտը դրսևորել է իր շարահյուսական և ուղղագրական անգրագիտությունը.

Շատ վատ.—գնահատվում է, երբ՝

ա) Շարադրությունը չի համապատասխանում թեմային և դրսևորում է աշակերտի շարահյուսական և ուղղագրական անգրագիտությունը.

բ) Շարադրությունը գուցե և կարելի էր գնահատել «վատ», բայց աշխատանքը կատարված է անփույթ, կեղտոտ և անընթեռնելի.

գ) Շարադրությունն ապացուցում է, որ աշակերտը չգիտե ոչ միայն գրական տեքստը, այլև դասագրքի մշակած նյութը:

Պատ. խմբագիր՝ Գ. Ներսիսյան

Մրբագրել՝ Վ. Պողոսյան

Կոնարտ սրբագրել՝ Մ. Պարոնիկյան

ՎՖ 2490, հրատ. № 90, պատ. № 269, տիրաժ 2000

Հրատարակող տպարան, Երևան, Տերյան № 127

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0229231

47. 458